HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

BOG‘DORCHILIK VA XIZMAT KO‘RSATISH SOHALARI INTEGRATSIYALASHUVIDA INSON RESURSLARINING AHAMIYATI

Xolliyev Sh.B.
Qarshi davlat universiteti Iqtisodiyot kafedrasi katta o‘qituvchisi, PhD
ORCID: 0009-0001-1892-5445
e-mail: sheralikholliyev96@gmail.com
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.24215211

Annotatsiya. Maqolada bog‘dorchilik va unga yondosh xizmat ko‘rsatish faoliyatlari (saqlash, saralash va qadoqlash, logistika, agroservis, marketing, agroturizm) bir qiymat zanjiriga birlashayotgan sharoitda inson resurslarining o‘rni tadqiq etilgan. Tadqiqot maqsadi integratsiyalashgan zanjirda kadrlarga bo‘lgan talab tuzilmasini aniqlash va kompetensiyalar bo‘yicha uzilishlarni baholashdan iborat. Ishda rasmiy statistika, xalqaro moliya institutlari hisobotlari hamda Qashqadaryo viloyatidagi klaster va xizmat ko‘rsatuvchi korxonalar vakillari orasida o‘tkazilgan ekspert so‘rovi natijalari qiyosiy, tarkibiy va gap-tahlil usullari bilan o‘rganildi. Natijalar eng katta kompetensiya uzilishi xalqaro sifat standartlari, sovutish-saqlash texnologiyalari va eksport marketingi bo‘yicha kuzatilishini ko‘rsatdi, an’anaviy agrotexnologik bilimlarda esa farq nisbatan kichik. Muallif tomonidan inson resurslarini boshqarishning “ta’lim – amaliyot – xizmat” tamoyiliga asoslangan konseptual modeli taklif qilindi. Tadqiqot natijalaridan klasterlar, hududiy bandlik organlari va oliy ta’lim muassasalari kadrlar tayyorlash dasturlarini ishlab chiqishda foydalanishi mumkin.
Kalit so‘zlar: bog‘dorchilik, xizmat ko‘rsatish sohasi, integratsiya, inson resurslari, inson kapitali, kompetensiya, meva-sabzavotchilik klasteri, qiymat zanjiri, kadrlar tayyorlash.

Аннотация. В статье исследуется роль человеческих ресурсов в условиях, когда садоводство и сопряжённые с ним сервисные виды деятельности (хранение, сортировка и упаковка, логистика, агросервис, маркетинг, агротуризм) объединяются в единую цепочку создания стоимости. Цель исследования состоит в определении структуры спроса на кадры в интегрированной цепочке и оценке разрывов в компетенциях. На основе официальной статистики, отчётов международных финансовых институтов и экспертного опроса представителей кластеров и сервисных предприятий Кашкадарьинской области применены сравнительный, структурный и гэп-анализ. Результаты показали, что наибольший разрыв компетенций наблюдается в области международных стандартов качества, технологий холодильного хранения и экспортного маркетинга, тогда как по традиционным агротехнологическим знаниям разрыв относительно невелик. Предложена авторская концептуальная модель управления человеческими ресурсами, основанная на принципе «обучение – практика – сервис». Результаты могут быть использованы кластерами, региональными органами занятости и вузами при разработке программ подготовки кадров.
Ключевые слова: садоводство, сфера услуг, интеграция, человеческие ресурсы, человеческий капитал, компетенции, плодоовощной кластер, цепочка создания стоимости, подготовка кадров.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Abstract. The article examines the role of human resources at a time when horticulture and related service activities (storage, sorting and packing, logistics, agricultural advisory services, marketing and agritourism) are merging into a single value chain. The study aims to identify the structure of labour demand in the integrated chain and to assess competence gaps. Official statistics, reports of international financial institutions and an expert survey of cluster and service company representatives in Kashkadarya region were analysed through comparative, structural and gap analysis. The results show that the widest competence gaps concern international quality standards, cold storage technologies and export marketing, while the gap in traditional agronomic knowledge is relatively small. The author proposes a conceptual model of human resource management built on the "training – practice – service" principle. The findings can be used by clusters, regional employment bodies and universities when designing workforce training programmes.

Keywords: horticulture, service sector, integration, human resources, human capital, competences, fruit and vegetable cluster, value chain, workforce training.

Kirish

O‘zbekiston agrar siyosatida so‘nggi yillarda urg‘u xomashyo yetishtirishdan qo‘shilgan qiymat yaratishga ko‘chdi. “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”da qishloq xo‘jaligi samaradorligini oshirish va uni diversifikatsiya qilish ustuvor vazifa sifatida belgilangan [1], 2020–2030-yillarga mo‘ljallangan qishloq xo‘jaligini rivojlantirish strategiyasida esa ilm-fan, ta’lim, axborot va maslahat xizmatlari tizimini rivojlantirish alohida yo‘nalish qilib ajratilgan [2]. 2019-yilda qabul qilingan PQ-4549-son qarorda meva-sabzavotchilikda samarali bozor mexanizmlari va ilmiy yondashuvning yetishmasligi tarmoq imkoniyatlaridan to‘liq foydalanilmayotganining asosiy sababi sifatida ko‘rsatilgan [3].

Tarmoqning salohiyati raqamlarda ham ko‘rinadi. 2024-yilda mamlakatdan 1,5 mlrd AQSH dollarlik 2 mln tonna meva-sabzavot eksport qilingan [4]. Jahon banki baholashicha, bog‘dorchilikning tezroq o‘sishiga fermerlarning zamonaviy amaliyotlar bo‘yicha bilimi cheklanganligi, ularni bozor bilan bog‘lovchi mexanizmlarning sustligi va katta investitsiya taqchilligi to‘sqinlik qilmoqda [5]. Bu yerda e’tiborni tortadigan jihat shuki, sanab o‘tilgan to‘siqlarning aksariyati bevosita odamlar, ularning bilimi va tashkiliy ko‘nikmalari bilan bog‘liq.

Inson resurslarining iqtisodiy o‘sishdagi roli nazariy jihatdan yaxshi asoslangan. T. Shults ta’lim va malakaga sarflangan mablag‘ni jismoniy kapitalga qo‘yilgan investitsiya bilan bir qatorda ko‘rib chiqishni taklif qilgan [6], G. Bekker esa inson kapitali nazariyasini korxona darajasidagi qarorlar bilan bog‘lagan [7]. M. Porter klasterlarning raqobatbardoshligini ixtisoslashgan mehnat bozori va bilimlar almashinuvi bilan izohlaydi [8]. M. Huselid kadrlar bilan ishlashning yuqori samarali amaliyotlari xodimlar qo‘nimsizligini kamaytirib, mehnat unumdorligini oshirishini empirik tarzda ko‘rsatgan [9]. Agrar sohada J. Anderson va G. Feder maslahat xizmatlarining natijasi ko‘p jihatdan xodimlar malakasiga bog‘liqligini qayd etgan [10]. T. Reardon va hammualliflari esa rivojlanayotgan mamlakatlarda oziq-ovqat tizimining o‘rta bo‘g‘ini – saqlash, logistika va qayta ishlash – eng tez o‘zgarayotganini ta’kidlaydi [11].

Mahalliy tadqiqotlarda klasterlarning hududiy joylashuvi [12] va eksport salohiyati [13] yetarlicha o‘rganilgan, biroq bog‘dorchilik bilan xizmat ko‘rsatish tarmoqlari tutashgan joyda qanday kadrlar kerakligi, ularning malakasi talabga qay darajada javob berishi masalasi kam tadqiq qilingan.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Fikrimizcha, aynan shu bo‘shliq integratsiyadan kutilayotgan samaraning to‘liq ro‘yobga chiqmasligining sabablaridan biridir.

Integratsiya deganda biz bu yerda bog‘ yetishtiruvchi xo‘jalik, sovutish ombori, qadoqlash sexi, transport-logistika kompaniyasi, sertifikatlash va maslahat xizmatlari hamda savdo vositachisi o‘rtasidagi uzoq muddatli shartnomaviy va tashkiliy bog‘lanishni tushunamiz. Bunday tizimda har bir bo‘g‘in boshqasining ish sifatiga bog‘liq bo‘lib qoladi, shuning uchun bitta bo‘g‘indagi malaka yetishmovchiligi butun zanjirning daromadini pasaytiradi.

Tadqiqot maqsadi bog‘dorchilik va xizmat ko‘rsatish sohalari integratsiyalashuvida inson resurslarining ahamiyatini asoslash va ularni boshqarish modelini ishlab chiqishdir. Vazifalar sifatida tarmoqlararo bandlik tuzilmasini tahlil qilish, integratsiyalashgan zanjirdagi kompetensiyalar uzilishini baholash va kadrlar salohiyatini oshirish yo‘nalishlarini belgilash qo‘yildi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot aralash dizaynga asoslandi: miqdoriy ikkilamchi ma’lumotlar tahlili sifat jihatidan ekspert baholashi bilan to‘ldirildi. Ikkilamchi ma’lumotlar sifatida Milliy statistika qo‘mitasining band aholi tarkibi va meva-sabzavot eksporti bo‘yicha e’lonlari, Jahon bankining O‘zbekiston bog‘dorchiligi bo‘yicha hisobotlari, shuningdek, 2018–2023-yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar olindi. Tahlil davri 2019–2025-yillarni qamrab oladi. Tarmoqlararo bandlik tuzilmasi tarkibiy va qiyosiy tahlil usullari yordamida o‘rganildi. Kompetensiyalar uzilishini aniqlash uchun 2026-yilning sentabr–oktabr oylarida Qashqadaryo viloyatida ekspert so‘rovi o‘tkazildi. So‘rovda meva-sabzavotchilik klasterlari, fermer xo‘jaliklari, sovutish omborlari, logistika va agroservis korxonalarining 42 nafar rahbar va mutaxassisi ishtirok etdi. Ekspertlar yettita kompetensiya bo‘yicha zarur va mavjud darajani besh balli shkalada baholadi. Uzilish (gap) zarur va mavjud ballar ayirmasi sifatida hisoblandi, ekspertlar fikrining muvofiqligi Kendall konkordatsiya koeffitsiyenti bilan tekshirildi. Kompetensiyalar ro‘yxati xalqaro tashkilotlar hisobotlari va ilmiy adabiyotlar tahlili asosida dastlab o‘n bitta bandda shakllantirildi, so‘ngra uchta tajribali mutaxassis bilan sinov suhbati o‘tkazilib, takrorlanuvchi va bir-biriga yaqin bandlar birlashtirilgach, yettita kompetensiya qoldirildi. Respondentlar tanlamasi qiymat zanjirining barcha bo‘g‘inlarini qamrab oladigan qilib tuzildi: ishlab chiqarish bo‘g‘inidan 17 nafar, saqlash va qadoqlashdan 11 nafar, logistika va savdodan 8 nafar, maslahat va moliyaviy xizmatlardan 6 nafar mutaxassis qatnashdi. Konseptual model tizimli yondashuv va mantiqiy modellashtirish asosida qurildi. Hisob-kitoblar Microsoft Excel va Python dasturiy muhitida bajarildi.

Natijalar

Integratsiyaning kadrlar bilan bog‘liq jihatini baholashni mehnat bozoridagi umumiy manzaradan boshlash maqsadga muvofiq. 1-jadvalda iqtisodiyotning tanlangan tarmoqlarida band aholi soni keltirilgan.

1-jadval

O‘zbekistonda iqtisodiyotning tanlangan tarmoqlarida band aholi soni

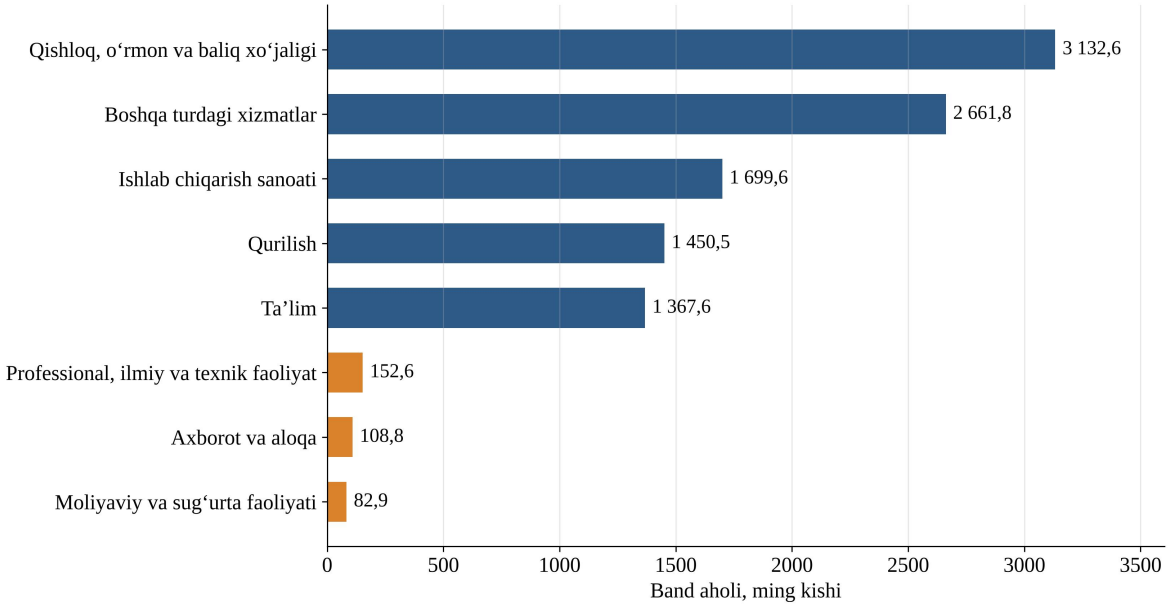
Iqtisodiy faoliyat turi	Band aholi, ming kishi	Qishloq xo‘jaligidagi bandlikka nisbatan, %
Qishloq, o‘rmon va baliq xo‘jaligi	3 132,6	100,0
Boshqa turdagi xizmatlar	2 661,8	85,0

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Iqtisodiy faoliyat turi	Band aholi, ming kishi	Qishloq xo‘jaligidagi bandlikka nisbatan, %
Ishlab chiqarish sanoati	1 699,6	54,3
Qurilish	1 450,5	46,3
Ta’lim	1 367,6	43,7
Professional, ilmiy va texnik faoliyat	152,6	4,9
Axborot va aloqa	108,8	3,5
Moliyaviy va sug‘urta faoliyati	82,9	2,6

Manba: Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari [14] asosida muallif tomonidan tuzilgan; ulush ko‘rsatkichi muallif hisob-kitobi.

1-jadvaldan ko‘rinib turibdiki, qishloq, o‘rmon va baliq xo‘jaligi 3 132,6 ming kishi bilan band aholi soni bo‘yicha birinchi o‘rinda turadi, “boshqa xizmatlar” guruhi esa 2 661,8 ming kishi bilan ikkinchi o‘rinni egallaydi. Shu bilan birga, bilim talab qiladigan xizmatlar – professional va ilmiy-texnik faoliyat, axborot va aloqa, moliya va sug‘urta – birgalikda 344,3 ming kishini, ya’ni qishloq xo‘jaligida bandlarning atigi 11 foizini tashkil etadi. Bu nisbat bog‘dorchilikka maslahat, raqamli va moliyaviy xizmat ko‘rsatadigan mutaxassislar qatlami hali yupqa ekanidan dalolat beradi. Jahon banki ma’lumotiga ko‘ra, 2019-yilda qishloq xo‘jaligi umumiy bandlikning 27 foizini bergan [5; 15]. Demak, mehnat resurslari yetarli, ammo ularning tarkibi integratsiya talab qiladigan xizmat kompetensiyalariga hali moslashmagan. Bunga ta’lim sohasida 1 367,6 ming kishi band ekanini qo‘shsak, manzara yanada qiziqarli tus oladi: kadrlar tayyorlash tizimining o‘zi katta, ammo uning agrar xizmatlar ehtiyojiga yo‘naltirilgan qismi kichik. Bu holat 1-rasmda yaqqolroq aks etgan.



1-rasm. Tanlangan tarmoqlarda band aholi soni, ming kishi

Diagramma ikki qutbni ko‘rsatadi: bir tomonda keng, ammo malaka jihatidan bir xil bo‘lmagan agrar bandlik, boshqa tomonda kichik, lekin yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi bilimtalab xizmatlar.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

To‘q sariq rang bilan ajratilgan uchta ustun bog‘dorchilikni xizmat bilan bog‘laydigan asosiy kasblar – agronom-maslahatchi, logist, marketolog, sertifikatlash bo‘yicha mutaxassis, moliyaviy maslahatchi – shakllanadigan tarmoqlarni bildiradi. Ularning umumiy soni qishloq xo‘jaligida bandlar sonidan qariyb to‘qqiz barobar kam. Integratsiya aynan shu ikki qutb orasida ko‘prik vazifasini bajarishi lozim. Ko‘prikning qanchalik mustahkamligini aniqlash uchun ekspert so‘rovi natijalari tahlil qilindi (2-jadval).

2-jadval

Bog‘dorchilik va xizmat ko‘rsatish integratsiyalashgan zanjirida kompetensiyalar uzilishi (ekspert bahosi, 5 balli shkala)

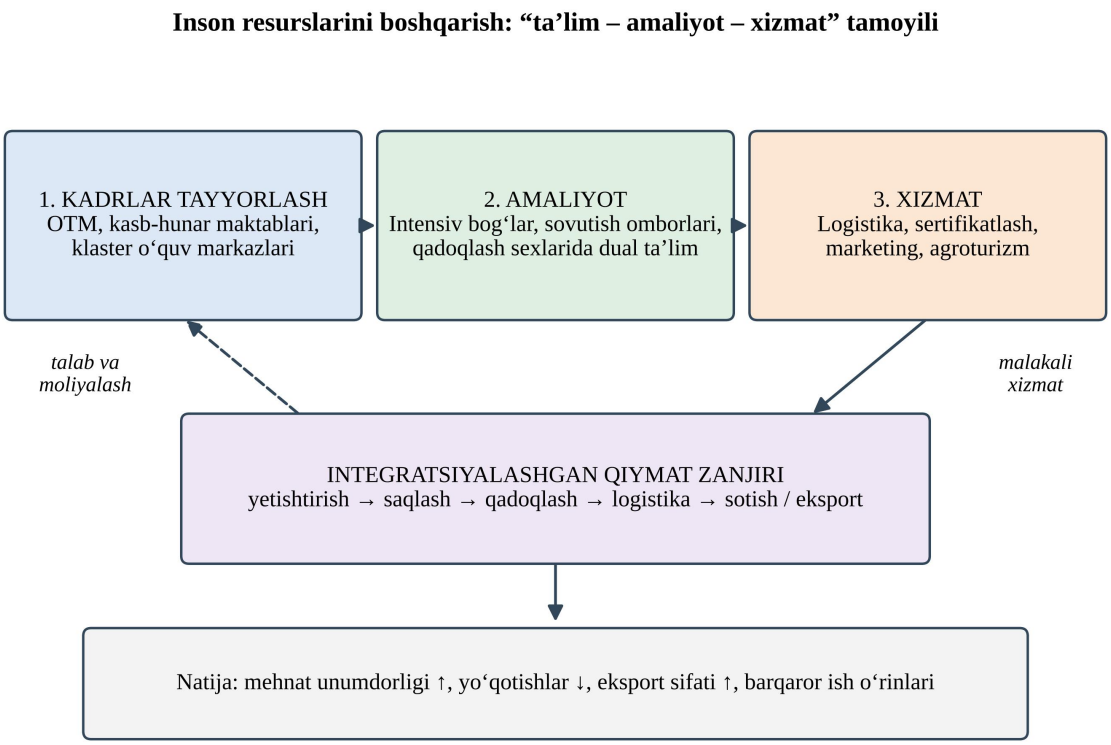
Kompetensiya	Zarur daraja	Mavjud daraja	Uzilish
Agrotexnologik bilimlar (parvarish, himoya)	4,3	3,7	0,6
Sovutish-saqlash texnologiyalari	4,5	2,6	1,9
Xalqaro sifat standartlari va sertifikatlash	4,6	2,5	2,1
Saralash, qadoqlash va markirovka	4,2	2,9	1,3
Eksport marketingi va savdo muzokaralari	4,4	2,6	1,8
Raqamli ko‘nikmalar (platformalar, hisob)	4,0	2,5	1,5
Mijozlarga xizmat ko‘rsatish (agroturizm)	3,8	2,7	1,1

Manba: Qashqadaryo viloyatida 42 nafar ekspert ishtirokida o‘tkazilgan so‘rov natijalari asosida muallif hisob-kitobi (2026-yil).

2-jadval ma’lumotlari kompetensiyalar bo‘yicha uzilish notekis taqsimlanganini ko‘rsatadi. Eng katta farq xalqaro sifat standartlari va sertifikatlash bo‘yicha qayd etildi (2,1 ball). Undan keyin sovutish-saqlash texnologiyalari (1,9) va eksport marketingi (1,8) turadi. An’anaviy agrotexnologik bilimlar bo‘yicha farq bor-yo‘g‘i 0,6 ballni tashkil etdi. Boshqacha aytganda, qishloq odami bog‘ parvarishini yaxshi biladi, ammo hosilni saqlash, standart talabiga moslab qadoqlash va xorijiy xaridorga sotish bosqichlarida malaka keskin pasayadi. Ekspertlar fikri yetarli darajada muvofiq chiqdi ($W = 0,71$), bu esa natijalarning tasodifiy emasligini bildiradi. Respondentlar guruhlari kesimida ham qiziq farq kuzatildi: saqlash va logistika korxonalari vakillari sovutish texnologiyalari bo‘yicha uzilishni ishlab chiqaruvchilarga qaraganda yuqoriroq baholadi, ishlab chiqaruvchilar esa eksport marketingidagi bo‘shliqni ko‘proq sezadi. Har bir bo‘g‘in o‘z chegarasidagi muammoni yaxshi ko‘radi, qo‘shni bo‘g‘indagi zaiflikni esa yetarlicha baholamaydi. Bu integratsiyalashgan zanjirda kadrlar masalasini bir markazdan muvofiqlashtirish zarurligini ko‘rsatadi. Jahon banki loyihasi tajribasi ham shuni tasdiqlaydi: moliyalashtirish ishlab chiqarishni oshirgan, ammo barqaror ish o‘rinlari fermerlar va agrobiznes vakillari zamonaviy texnologiyalar hamda biznes ko‘nikmalari bo‘yicha o‘qitilgandan keyingina paydo bo‘lgan [5].

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Aniqlangan uzilishlarni bartaraf etish uchun muallif tomonidan konseptual model ishlab chiqildi (2-rasm).



2-rasm. Bog‘dorchilik va xizmat ko‘rsatish integratsiyasida inson resurslarini boshqarishning konseptual modeli (muallif ishlanmasi)

Model uch blokdan iborat. Birinchi blok – kadrlar tayyorlash: oliy ta’lim muassasalari, kasb-hunar maktablari va klaster qoshidagi o‘quv markazlari. Ikkinchi blok – amaliyot: intensiv bog‘lar, sovutish omborlari va qadoqlash sexlarida dual ta’lim va stajirovka. Uchinchi blok – xizmat: o‘qitilgan kadrlar logistika, sertifikatlash, marketing va agroturizm xizmatlarini ko‘rsatadi va zanjirga qaytgan daromad yangi o‘qitishga yo‘naltiriladi. Teskari aloqa halqasi modelning asosiy g‘oyasini ifodalaydi: integratsiya kadrlarga talab yaratadi, malakali kadrlar esa integratsiyani chuqurlashtiradi. Modeldagi har bir blok uchun mas’ul subyekt aniq belgilanadi. Kadrlar tayyorlash bloki uchun oliy ta’lim muassasasi va klasterning o‘quv markazi, amaliyot bloki uchun klaster va unga biriktirilgan xizmat korxonalari, xizmat bloki uchun esa hududiy hokimlik va bandlik organlari javob beradi. Natijaviy ko‘rsatkichlar sifatida bir xodimga to‘g‘ri keladigan qo‘shilgan qiymat, saqlashdagi yo‘qotishlar ulushi va sertifikatlangan eksport partiyalari soni taklif etiladi.

Muhokama

Olingan natijalar xorijiy tadqiqotlar xulosalari bilan ko‘p jihatdan mos keladi. T. Reardon va hammualliflari oziq-ovqat tizimi o‘rta bo‘g‘inining tez o‘zgarishi yangi turdagi kasblarga talabni oshirishini ko‘rsatgan [11]. Bizning so‘rovda ham eng katta uzilishlar aynan o‘rta bo‘g‘in – saqlash, sertifikatlash va marketingga to‘g‘ri keldi. S. Xaggblade, P. Xazell va T. Reardon qishloqdagi noagrar faoliyat kambag‘allikni qisqartirishi uchun past unumli ish emas, balki daromadi o‘sib boruvchi

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

bandlik zarurligini, buning uchun esa ta’lim va inson kapitaliga investitsiya talab etilishini ta’kidlaydi [16]. Bu fikr O‘zbekiston sharoitiga to‘liq tatbiq etiladi: xizmat ko‘rsatish bo‘g‘iniga o‘tayotgan qishloq aholisi malaka oshirmasa, u faqat mavsumiy va kam haq to‘lanadigan ishlarni egallaydi.

Shu bilan birga, ayrim farqlar ham bor. M. Porter klaster ichida bilimlar o‘z-o‘zidan tarqaladi, deb hisoblaydi [8]. Bizning kuzatuvlarimiz O‘zbekistonda bu jarayon avtomatik kechmasligini ko‘rsatadi. Qashqadaryodagi sakkizta meva-sabzavotchilik klasteri hududiy joylashuvi va infratuzilmasi bo‘yicha keskin farqlanadi [12], yirik klasterlarga biriktirilgan fermerlar bilan alohida faoliyat yuritayotgan dehqon xo‘jaliklari o‘rtasida bilim almashinuvi sust. Sababi, fikrimizcha, klasterlarning ko‘pchiligi hali yosh va ularda kadrlar bilan ishlash xizmati shakllanmagan. PQ-52-son qarorda klasterlarga biriktirilgan yetishtiruvchilar uchun seminar-treninglar o‘tkazish tavsiya etilgani [17] to‘g‘ri qadam, biroq tavsiya majburiy standartga aylanmaguncha natija tarqoq bo‘lib qoladi.

Jahon bankining agro-oziq-ovqat sohasidagi bandlik diagnostikasi bog‘dorchilik qiymat zanjirida ayollar uchun yangi ish o‘rinlari salmog‘i yuqoriligini qayd etgan [15], bu ham bizning modeldagi xizmat blokining ijtimoiy ahamiyatini oshiradi. D. Xidirov va hammualliflari esa O‘zbekiston bog‘dorchiligida saqlash va qayta ishlash bo‘g‘inidagi zaifliklarni ancha avval ko‘rsatib o‘tgan edi [18]; o‘tgan o‘n yilda infratuzilma kengaygan bo‘lsa-da, kadrlar masalasi orqada qolgani bizning natijalarda ko‘rinib turibdi. Raqamli agrotexnologiyalar bo‘yicha L. Klerks va hammualliflari raqamlashtirish bilim va maslahat tizimini ham o‘zgartirishini qayd etgan [19]. Demak, kadrlar tayyorlash dasturlariga raqamli ko‘nikmalarni kiritish kechiktirib bo‘lmaydigan vazifadir.

Shuni ham aytish kerakki, kadrlar muammosi faqat bilim yetishmasligi bilan cheklanmaydi. Mavsumiylik tufayli bog‘dorchilikdagi ko‘plab ish o‘rinlari yilning to‘rt-besh oyi bilan chegaralanadi va malakali yoshlar barqaror daromad izlab shaharga yoki xorijga ketadi. Xizmat ko‘rsatish bo‘g‘ini – saqlash, qayta ishlash, logistika – yil davomida ishlaydi, shu bois u mavsumiy bandlikni doimiy bandlikka aylantirish imkonini beradi. Bizning fikrimizcha, bu integratsiyaning inson resurslari uchun eng muhim ijtimoiy samarasidir.

Tadqiqotning cheklovlari ham mavjud. Ekspert so‘rovi bitta viloyat bilan cheklangan va tanlama hajmi kichik, shu sababli natijalarni butun respublikaga umumlashtirishda ehtiyot bo‘lish kerak. Band aholi bo‘yicha rasmiy statistikada bog‘dorchilik alohida ajratilmagan, bu esa bandlikning tarmoq ichidagi tuzilmasini aniq baholashni qiyinlashtiradi. Shunga qaramay, natijalarning amaliy ahamiyati yuqori: ular klasterlar va hududiy bandlik organlari uchun o‘qitish ustuvorliklarini aniq belgilab beradi, “Aholi bandligi to‘g‘risida”gi qonunda nazarda tutilgan kasbga o‘qitish chora-tadbirlarini [20] maqsadli yo‘naltirishga yordam beradi.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga keldik. Birinchidan, bog‘dorchilik va xizmat ko‘rsatish sohalari integratsiyasi jarayonida asosiy cheklov mehnat resurslarining soni emas, balki ularning tarkibi va malakasidir: qishloq xo‘jaligida 3,1 mln kishi band bo‘lgan holda bilimtalab xizmatlarda bandlar soni bu ko‘rsatkichning atigi 11 foiziga teng. Ikkinchidan, kompetensiyalar uzilishi qiymat zanjirining o‘rta bo‘g‘inida jamlangan: xalqaro sifat standartlari, sovutish-saqlash texnologiyalari va eksport marketingi bo‘yicha farq an’anaviy agrotexnologik bilimlarga nisbatan uch barobardan ko‘proq. Uchinchidan, inson resurslari integratsiyaning natijasi bo‘lishi bilan birga uning harakatlantiruvchi kuchidir, shu bois ularni boshqarish teskari aloqaga ega yaxlit tizim sifatida tashkil etilishi lozim.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Amaliy takliflar sifatida quyidagilarni ilgari suramiz: meva-sabzavotchilik klasterlarida kadrlar bilan ishlash bo‘limini tashkil etish va undan xodimlarni yiliga kamida bir marta sertifikatlash va saqlash texnologiyalari bo‘yicha o‘qitishni talab qilish; oliy ta’lim muassasalarida “agrologistika” va “agroservis menejmenti” yo‘nalishlarida qisqa muddatli malaka oshirish dasturlarini klasterlar buyurtmasi asosida ochish; hududiy bandlik markazlari orqali qishloq yoshlari uchun sovutish omborlari va qadoqlash sexlarida dual ta’lim asosidagi stajirovkalarni moliyalashtirish; bog‘dorchilik bo‘yicha bandlik statistikasini qiymat zanjiri bo‘g‘inlari kesimida alohida yuritishni joriy etish. Bundan tashqari, klasterlarga davlat tomonidan beriladigan imtiyozli kreditlar va subsidiyalarni ajratishda kadrlar malakasini oshirishga yo‘naltirilgan xarajatlar ulushini qo‘shimcha mezon sifatida hisobga olish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv moliyaviy resurslarni inson kapitalini rivojlantirish bilan bevosita bog‘laydi va integratsiyadan olinadigan samarani uzoq muddatli qiladi. Keyingi tadqiqotlarda kompetensiyalar uzilishini boshqa viloyatlar misolida baholash va uning mehnat unumdorligiga ta’sirini ekonometrik usullar bilan o‘lchash rejalashtirilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. – URL: https://lex.uz/docs/5841063
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020–2030-yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 2019-yil 23-oktabrdagi PF-5853-son Farmoni. – URL: https://lex.uz/docs/4567334
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Meva-sabzavotchilik va uzumchilik tarmog‘ini yanada rivojlantirish, sohada qo‘shilgan qiymat zanjirini yaratishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 2019-yil 11-dekabrdagi PQ-4549-son Qarori. – URL: https://lex.uz/docs/4641164
4. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston 2024-yilda eng ko‘p meva-sabzavot eksport qilgan davlatlar. – Toshkent, 2025. – URL: https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/63077
5. World Bank. From Root to Fruit: Growing the Horticulture Sector in Uzbekistan. – Washington, DC: World Bank, 2025. – URL: https://www.worldbank.org/en/results/2025/04/15/from-root-to-fruit-growing-the-horticulture-sector-in-uzbekistan
6. Schultz T.W. Investment in Human Capital // American Economic Review. – 1961. – Vol. 51, No. 1. – P. 1–17.
7. Becker G.S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. – New York: Columbia University Press for NBER, 1964. – 187 p.
8. Porter M.E. Clusters and the New Economics of Competition // Harvard Business Review. – 1998. – Vol. 76, No. 6. – P. 77–90.
9. Huselid M.A. The Impact of Human Resource Management Practices on Turnover, Productivity, and Corporate Financial Performance // Academy of Management Journal. – 1995. – Vol. 38, No. 3. – P. 635–672.
10. Anderson J.R., Feder G. Agricultural Extension: Good Intentions and Hard Realities // The World Bank Research Observer. – 2004. – Vol. 19, No. 1. – P. 41–60.
11. Reardon T., Echeverria R., Berdegué J., Minten B., Liverpool-Tasie S., Tschirley D., Zilberman D. Rapid transformation of food systems in developing regions: Highlighting the role of agricultural

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

research & innovations // Agricultural Systems. – 2019. – Vol. 172. – P. 47–59. – DOI: 10.1016/j.agsy.2018.01.022
12. Yaxshiboyev B.A. Qashqadaryo viloyati meva-sabzavotchilik klasterlari rivojlanishining hududiy xususiyatlari // Ilmiy jurnal. – 2025. – № 6. – URL: https://journal.ndpi.uz/ss/en/article/view/3707
13. Sheripbaeva U. O‘zbekistonda meva-sabzavot mahsulotlarining eksport potentsiali // Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. – 2023. – Sentabr. – B. 165–172. – URL: https://e-itt.uz
14. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekistonda band aholi qaysi sohalarda faoliyat yuritmoqda. – Toshkent, 2026. – URL: https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/67874
15. World Bank. Uzbekistan: Agri-Food Job Diagnostic. – Washington, DC: World Bank, 2020. – URL: https://openknowledge.worldbank.org
16. Haggblade S., Hazell P., Reardon T. The Rural Non-farm Economy: Prospects for Growth and Poverty Reduction // World Development. – 2010. – Vol. 38, No. 10. – P. 1429–1441. – DOI: 10.1016/j.worlddev.2009.06.008
17. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Meva-sabzavotchilik sohasini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash, tarmoqda klaster va kooperatsiya tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2021-yil 15-dekabrdagi PQ-52-son Qarori. – URL: https://lex.uz/docs/5774700
18. Khidirov D., Larson D.F., Ramniceanu I. Uzbekistan: Strengthening the Horticulture Value Chain. Uzbekistan Vision 2030 Background Paper Series. – Washington, DC: World Bank, 2015. – URL: http://hdl.handle.net/10986/21495
19. Klerkx L., Jakku E., Labarthe P. A review of social science on digital agriculture, smart farming and agriculture 4.0: New contributions and a future research agenda // NJAS – Wageningen Journal of Life Sciences. – 2019. – Vol. 90–91. – Article 100315. – DOI: 10.1016/j.njas.2019.100315
20. O‘zbekiston Respublikasining “Aholi bandligi to‘g‘risida”gi 2020-yil 20-oktabrdagi O‘RQ-642-son Qonuni. – URL: https://lex.uz/docs/5055690